

STADSHOLMEN

ORMEN MINDRE 2

Hornsgatan 42

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreserveratet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

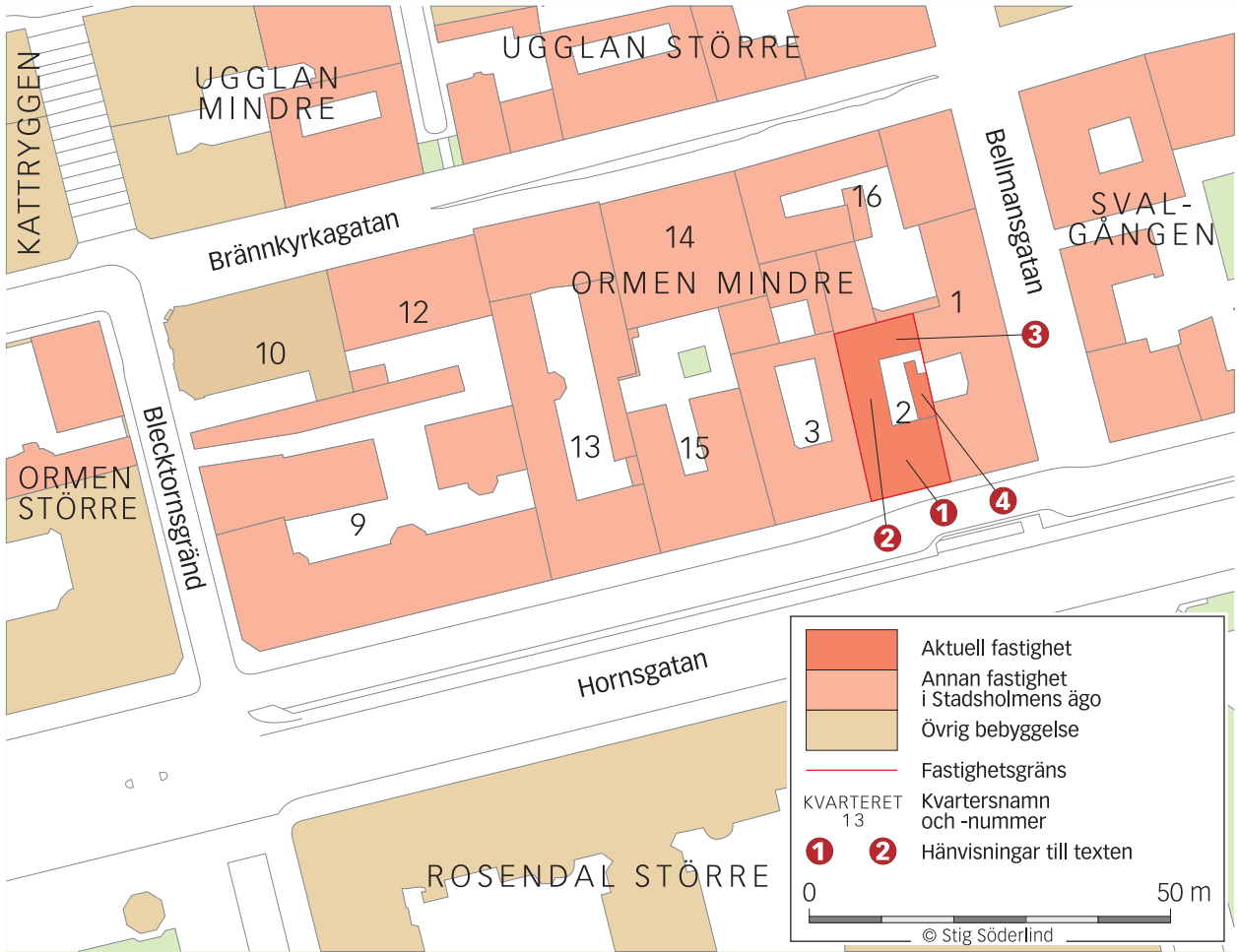
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1** GATHUS
- 2** VÄSTRA FLYGELN
- 3** NORRA FLYGELN
- 4** UTHUSLÄNGA

ETT KÖK I NORRA FLYGELN FÖRE RENOVERINGEN PÅ 1970-TALET. FOTO I. GUSTAFSSON 1970, SSM F98629.

Fastigheten Ormen Mindre 2 har en ålderdomlig karaktär. Byggnadernas utsträckning och placering på tomten är bevarad från 1760-talet, och gårdsmiljön med sina fyra längor är i huvudsak intakt från samma tid.

Gathusets fasad representerar ett senare skede och är utförd i en fint proportionerad och artikulerad nyrenässans från 1860-talet. I interiörerna finns av äldre inredningsdetaljer framför allt snickerier, stuckaturer och någon enstaka kakelugn från 1860-talet.

Fastigheten ger en god bild av byggnadsskicket under såväl 1700-talets andra hälft som under motsvarande period på 1800-talet. Den speglar också Mariabergets karaktäristiska bestånd av stenhus uppförda efter branden 1759, vilka ofta byggdes om på 1860- och 1870-talet. Ägarna tillhörde under de första seklen ett borgerligt skick av framgångsrika handelsmän som både bodde och bedrev sin verksamhet i samma hus. Läget vid Hornsgatan medförde också att dessa ägare gärna kostade på fasaderna en anspråksfull utformning för att markera sin samhällsställning och ekonomiska status.

Ormen Mindre 2 är blåvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Ormen Mindre 2 är en del av Östra Mariaberget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivning. De nerbrunna husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet med stadens byggnadsordningar från 1736 och 1763. Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader som Mariahissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en förfallsperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och

FASADEN MOT HORNSGATAN. DE LÅGA FÖNSTERBRÖSTNINGARNA I DE TVÅ ÖVRE VÅNINGARNA HAR GJORT DET NÖDVÄNDIG MED GALLER FÖR ATT FÖRHINDRA OLYCKOR. FOTO J. MALMBERG.

FASADEN MOT GÅRDEN. FOTO J. MALMBERG.

breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning även av norra sidan ledde till osäkerhet om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick man till traditionell kalkputs och kalkvårgning vid fasadrenoveringarna.

HISTORIK

Handelsmannen Olof Falk köpte den avbrända tomten 1759 och lät året efter uppföra en stenhusbyggnad i tre våningar med inredd vind och fem fönsteraxlars bredd. I bottenvåningen fanns en körport genom huset in på gården, och på var sida om porten låg salubodar. Byggnaden utökades 1761 med två flyglar, lika höga som gathuset, utmed västra respektive norra tomtgränsen samt med en låg uthuslänga mot öster. Samtidigt flyttades det södra trapphuset och fick det läge det har än i dag.

Några större förändringar tycks inte ha skett förrän i mitten av 1860-talet. Då lät dåvarande ägaren, destillatören C. W. Brandström, bygga på gathuset och flyglarna med ytterligare en våning samtidigt som fasaden mot Hornsgatan fick en ny fasadutformning i nyrenässansstil. Moderniseringar skedde också av interiörerna genom bland annat nya snickerier och kakelugnar.

Fastigheten förvärvades av Stockholms stad 1940.

STENPROFILERAD FÖNSTERMYGPANEL. FOTO J. MALMBERG.

RIKT DEKORERAD
KAKELUGN FRÅN
1800-TALET
ANDRA HÄLFT.
FOTO J. MALMBERG.

Upprustning och renovering

En genomgripande renovering och modernisering skedde av fastigheten i mitten av 1970-talet. Arbetet utfördes under medverkan av Stadsmuseet. Vid dessa arbeten bevarades i stor utsträckning äldre planlösningar samt en del äldre inredningsdetaljer, som paneler, taklister och pardörrar, framför allt i huset mot Hornsgatan. Samtidigt tillverkades nya, profilerade dörrar och foder till både lägenheter och trapphus. Samtliga fönster byttes. På grund av de låga fönsterbröstningarna monterades järngaller för fönstren mot gatan.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Fasaden mot Hornsgatan präglas av 1860-talets ombyggnad och har fyra slätputsade våningar under plåttak. Under takfoten sitter en rad dekorativt utformade takfotskonsoler och fönstren markeras av profilerade putsomfattningar. Samtliga fönster

byttes dock ut på 1970-talet mot moderna; kopplade och inåtgående. Entréporten från 1860-talet har två dörrblad med kraftiga profiler i trä samt glasade överdelar med dekorativa gjutjärngaller.

Portgången från Hornsgatan har slätputsade väggar och tak och är, tillsammans med gården, lagd med storgatsten. Gårdsfasaderna är slätputsade och har fönster i liv med fasaden, även dessa utbytta på 1970-talet. Den låga, östra uthuslängan med slätputsad fasad från 1760-talet finns kvar, men en mindre del har rivits för att skapa kontakt med grannfastighetens gård.

Interiör

De båda trapphusen, A i västra flygeln och B i den norra, ligger i samma läge som på 1760-talet och har en ursprunglig karaktär med slätputsade väggar och tak samt vilplan och trappor av kalksten. I uppgång B finns i trapploppet ett ursprungligt, inbyggt skåp som senare har fått en front av pärlspont. Lägenhets-

dörrarna är i huvudsak halvfranska enkeldörrar som nytillverkades på 1970-talet.

Lägenheterna i gathuset har av bevarade inredningsdetaljer framför allt kvar pardörrar, stenprofilerade fönstersmygpaneler och takrosetter från ombyggnaden på 1860-talet. I en av lägenheterna finns också en kakelugn från 1800-talets andra hälft med rik dekor av

bårder och ett porträtthuvud i hög relief. Lägenheterna i flygeln bevarar enstaka äldre inredningsdetaljer – som en fyrfyllningsdörr med utanpåliggande fyllningar – och präglas främst av renoveringen under 1970-talet då nya profilerade dörr- och fönstersnickerier tillverkades. Planlösningen i åtminstone en av dessa lägenheter är dock till stor del ursprunglig.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.